

POSTANOWIENIE

Dnia 22 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Świecki (przewodniczący)

SSN Barbara Skoczowska

SSN Andrzej Stępka (sprawozdawca)

w sprawie **T. E. i T. D.**

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 22 stycznia 2025 r.

wniosku obrońcy skazanych T. E. oraz T. D.

o wznowienie postępowania zakończonych wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 29 maja 2023 r., sygn. akt II AKa 79/21, zmieniającym wyrok Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 19 marca 2020 r., sygn. akt V K 271/17, na podstawie art. 545 § 2 k.p.k. w zw. z art. 544 § 2 i 3 k.p.k.

p o s t a n o w i ł

oddalić wniosek, a kosztami sądowymi postępowania wznowieniowego obciążyć skazanych w częściach równych.

Barbara Skoczowska

Dariusz Świecki

Andrzej Stępka

UZASADNIENIE

Na mocy wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 19 marca 2020 r., w sprawie V K 271/17, T. E. oraz T. D. zostali uznani winnymi popełnienia przestępstw: z art. 258 § 1 k.k.; z art. 9 § 1 i 3 k.k.s. w zw. z art. 56 § 1 k.k.s. w zw. z art. 62 § 2 k.k.s. w zw. z art. 6 § 2 k.k.s. i art. 7 § 1 k.k.s. w zw. z art. 37 § 1 pkt 1 i 5 k.k.s.; z art. 18 § 1 k.k. w zw. z art. 270 § 1 k.k. i art. 271 § 1 i 3 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k. w zw. z art. 65 § 1 k.k.; art. 299 § 1 i 5 k.k. w zw.

z art. 12 § 1 k.k. w zw. z art. 65 § 1 k.k. Obu oskarżonym Sąd wymierzył kary łączne pozbawienia wolności w rozmiarze po 3 lata, a nadto wymierzył im grzywny.

Apelacje od tego wyroku wobec wszystkich oskarżonych (postępowanie obejmowało 10 osób) wniósł prokurator oraz obrońcy, w tym, oskarżonych T. E. i T. D.. Po rozpoznaniu tych apelacji, Sąd Apelacyjny w Katowicach wyrokiem z dnia 29 maja 2023 r., sygn. akt II AKa 79/21, zmienił zaskarżony wyrok Sądu I instancji dokonując szeregu zmian co do opisu przypisanych czynów oraz ich kwalifikacji prawnej; nadto wymierzył wobec oskarżonych T. E. i T. D. nowe łączne kary pozbawienia wolności w rozmiarze po 2 lata i 6 miesięcy oraz orzekł o nowym wymiarze kar grzywny; w pozostałym zakresie zaskarżony wyrok został utrzymany w mocy.

Obrońca skazanych T. E. oraz T. D. na podstawie art. 540 § 1 pkt 2a k.p.k. i art. 542 § 1 k.p.k. wniósł o wznowienie prawomocnie zakończonego postępowania prowadzonego względem tych skazanych, z uwagi na ujawnienie się w przedmiotowej sprawie nowego dowodu, tj. badań poligraficznych przeprowadzonych przez Instytut Badań Wariograficznych, wskazującego na fakt, iż skazani ci nie popełnili przypisanych im czynów. W konkluzji obrońca wniósł o uchylenie wyroków Sądów obu instancji i uniewinnienie T. E. oraz T. D. od przypisanych im przestępstw.

Na podstawie art. 167 k.p.k. zawnioskował dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z dokumentu w postaci wyniku z badań poligraficznych Instytutu Badań Wariograficznych z dnia 4 grudnia 2023 r., sporządzonych względem obu skazanych, na okoliczność: potwierdzenia prawdomówności składanych przez skazanych wyjaśnień, iż nigdy nie popełnili przypisanych im czynów dotyczących rzekomego udziału w zorganizowanej grupie przestępczej oraz oszustwach podatkowych, jak również posługiwania się nierzetelnymi fakturami i organizowania działań mających na celu uniknięcie zapłaty zobowiązań podatkowych, a tym samym na okoliczność istnienia na gruncie niniejszej sprawy podstaw do wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania karnego. Dodatkowo, na podstawie art. 167 k.p.k. w zw. z art. 193 k.p.k. wniósł również o przesłuchanie w charakterze biegłego autorki wskazanego badania poligraficznego A. W.-K., na okoliczność możliwości użycia wariografu w zakresie zbadania prawdomówności

osób badanych, ustalenia marginesu błędu powyższego badania, przydatności badań poligraficznych w zakresie ustalania prawidłowego stanu faktycznego sprawy karnej.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Zgodnie z dyspozycją przepisu art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k., który reguluje podstawy do wznowienia postępowania karnego, postępowanie sądowe zakończone prawomocnym orzeczeniem wznowia się, jeżeli po wydaniu orzeczenia ujawnią się nowe fakty lub dowody wskazujące na to, że skazany nie popełnił czynu albo czyn jego nie stanowił przestępstwa lub nie podlegał karze. Przepis ten wymaga, by strona wykazała, iż miało miejsce ujawnienie się po wydaniu orzeczenia nowych faktów lub dowodów (*propter nova*), które wskazują na zaistnienie okoliczności nieznanych przedtem sądowi (*noviter producta*), jak również stronie (*noviter reperta*). W ramach wniosku o wznowienie postępowania należy wskazać, że „nowy dowód” w rozumieniu tego przepisu, to nowy środek dowodowy, niezależnie od tego, czy pochodzi ze znanego, czy też nieznanego źródła dowodowego. Podstawy wznowienia nie mogą jednak stanowić wszelkie nowe dowody lub fakty, a jedynie takie, które jednocześnie wskazują na jedną z trzech okoliczności wyczerpująco wymienionych w punkcie 2 art. 540 § 1 k.p.k. Skrótowo rzecz ujmując - muszą stwarzać duże prawdopodobieństwo uniewinnienia skazanego po wznowieniu postępowania, albo skazania go za przestępstwo zagrożone karą łagodniejszą niż to, za które go skazano, albo sąd umorzył lub warunkowo umorzył postępowanie karne, błędnie przyjmując popełnienie przez oskarżonego zarzucanego mu czynu. Ciężar wykazania tej okoliczności spoczywa na wnioskodawcy. Tym samym nie chodzi jedynie o przedstawienie wątpliwości, co do wcześniejszych ustaleń faktycznych (*por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 11 grudnia 2024 r., V KO 29/24, LEX nr 3790249; z dnia 20 maja 2005 r., IV KO 38/04, OSNwSK 2005, poz. 1009*).

Jak już wyżej podniesiono, to skazany w razie powołania się na nowe fakty lub dowody obarczony jest ciężarem wykazania zasadności wniosku o wznowienie postępowania, skoro wcześniej prawomocnym wyrokiem skazującym obalone

zostało domniemanie niewinności. Nie wystarczy samo powoływanie się przez autora wniosku na takie okoliczności, ale powinien on przedstawić co najmniej tzw. dowód swobodny (np. pisemne oświadczenie określonej osoby), świadczący o błędności skazania (*por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 14 listopada 2024 r., II KO 127/24, LEX nr 3780351; z dnia 15 kwietnia 2008 r., II KO 84/07, LEX nr 393907*).

Należy też podkreślić, że sam fakt zgłoszenia nowego dowodu nie obliguje sądu do wznowienia postępowania, skoro każdy prawomocny wyrok sądu korzysta z domniemania prawidłowości zawartych w nim rozstrzygnięć, dopóki wnioskodawca nie wykaże, że wyrok taki jest obarczony konkretnymi błędami w zakresie dokonanych ustaleń faktycznych lub wadami prawnymi. Chodzi tylko o takie nowe fakty lub dowody, które wskazują na zaistnienie określonej pomyłki sądowej, stwarzają odpowiednio wysokie przypuszczenie wydania błędnego wyroku, w związku z czym zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, iż po wznowieniu postępowania zapadnie orzeczenie odmienne od orzeczenia poprzedniego (*por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 16 grudnia 2021 r., IV KO 109/21, LEX nr 3322092; z dnia 15 grudnia 2015 r., V KO 65/15, Lex nr 1938695; z dnia 24 maja 2016 r., V KO 29/16, Lex 2044502; H. Kuczyńska, [w:] D. Szumiło-Kulczycka (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów, LEX/el. 2022, teza 6*).

Jednocześnie zadaniem Sądu Najwyższego nie jest dokonanie ponownej oceny materiału dowodowego i ocenianie sposobu czynienia ustaleń faktycznych przez Sąd I instancji, lecz zbadanie natury owych nowych faktów i możliwości ich wpłynięcia na to, że doszło do pomyłki sądowej. Nie ma on też kompetencji do poszukiwania, czy nawet przeprowadzania dowodów, których treść nie jest w ogóle znana, a które zdaniem wnioskodawcy miałyby wskazywać na odmienną wersję wydarzeń, niż ustalona przez orzekające w sprawie sądy powszechne (*por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 lipca 2010 r., III KO 54/10, LEX nr 598847*).

Przechodząc do realiów podlegającej rozpoznaniu sprawy w pierwszej kolejności należy zauważyć, że rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 29 maja 2023 r., w sprawie II AKa 79/21, było przedmiotem kasacji obrońcy

skazanych T. E. oraz T. D. wniesionej do Sądu Najwyższego w dniu 27 października 2023 r. (k. 24.694 – zgodnie z prawidłowo prowadzoną numeracją powinno być 54.694). Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 5 grudnia 2024 r., sygn. IV KK 49/24, oddalił wszystkie kasacje w tej sprawie jako oczywiście bezzasadne, obciążając skazanych kosztami sądowymi postępowania kasacyjnego w częściach na nich przypadających. Wypada podnieść, że w kasacjach problematyka badań wariograficznych nie została zaprezentowana.

Na samym początku wyjaśnienia wymaga, że przedstawiona przez obrońcę informacja w postaci badań poligraficznych przeprowadzonych przez Instytut Badań Wariograficznych względem obu skazanych, nie mogła zostać uznana za nowy fakt lub dowód w znaczeniu art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. Obrońca przedstawił wyniki badania za pomocą wariografu (poligrafu) obu skazanych, stwierdzając, że „dowód” ten przemawia za ich niewinnością. Skazani mieli za zadanie odpowiedzieć na cztery pytania: *„Czy brał Pan kiedykolwiek jakikolwiek udział w oszustwach podatkowych? Czy kiedykolwiek był Pan członkiem jakiegokolwiek grupy przestępczej? Czy drukował Pan fałszywe faktury? Czy brał Pan udział w organizowaniu jakiegokolwiek nielegalnego procederu celem niepłacenia podatków?”*. Wnioskiem z badań była konstatacja, że „osoba badana na zadane pytanie reagowała w sposób, w jaki typowo reagują osoby prawdomówne”.

Należało stwierdzić, że nie ma możliwości uznania tego dokumentu za nowy fakt lub dowód w znaczeniu art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. – albo nawet za informację o istnieniu nowego faktu lub dowodu, mimo formalnej „nowości” owych badań. Wskazane okoliczności nie mają również potencjału podważenia prawdziwości rozstrzygnięcia orzekających w sprawie Sądów w sposób wiarygodny. W żadnym razie nie można było stwierdzić, że zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, iż po wznowieniu postępowania zapadnie orzeczenie odmienne od orzeczenia poprzedniego w oparciu o przedstawione przez obrońcę informacje. Analiza tych informacji prowadzi do wniosku, że nie wskazują na prawdopodobieństwo graniczące z pewnością, by istniały wątpliwości co do tego, że zostało popełnione przestępstwo. Przedstawione źródła dowodowe z pewnością nie mogłyby wywrzeć decydującego wpływu na odmienną ocenę materiału dowodowego przeprowadzonego już w sprawie.

Jak się podnosi w orzecznictwie Sądu Najwyższego, w art. 540 § 1 pkt 2 lit. a k.p.k. chodzi tylko o takie nowe fakty lub dowody, które wskazują na zaistnienie określonej pomyłki sądowej. Nowe fakty lub dowody powinny więc wskazywać na wysokie prawdopodobieństwo uniewinnienia skazanego po wznowieniu postępowania albo skazania go za przestępstwo zagrożone karą łagodniejszą, albo wymierzenia łagodniejszej kary z uwagi na nieuwzględnienie poprzednio przyjętych okoliczności zobowiązujących do jej nadzwyczajnego złagodzenia, albo pominięcia jako błędnie przyjętych okoliczności wpływających na nadzwyczajne obostrzenie kary (*por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2023 r., III KO 13/23, LEX nr 3582601*). Wskazane informacje załączone do wniosku o wznowienie postępowania w niniejszej sprawie takiego potencjału nie mają.

Z uwagi na charakter dowodu mającego obecnie przemawiać za potrzebą wznowienia postępowania trzeba podnieść, że dowód z opinii wariograficznej stanowi dowód o charakterze pośrednim, poszlakowym, uzupełniającym, a jego przydatność na późniejszym etapie postępowania słabnie. Ze względu na to, że przedstawia on wyłącznie określoną reakcję organizmu na zadawane pytania i urzeczywistnia stosunek emocjonalny osoby badanej do określonych zdarzeń, nie powinien być wykorzystany jako dowód winy lub niewinności (*por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2022 r., III KK 299/22, LEX nr 3480011*). Celem badań poligraficznych, co wynika wprost z art. 192a § 1 i 2 k.p.k., jest ograniczenie kręgu osób podejrzanych lub ustalenie wartości dowodowej ujawnionych śladów. Z tych względów wchodzi one w rachubę tylko w postępowaniu przygotowawczym, chociaż z uwagi na treść art. 199a k.p.k. można wysnuć przypuszczenie, że badanie takie dopuszczalne jest również wobec oskarżonego w postępowaniu – także sądowym (*tak: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., WO 2/14, LEX nr 1476977*). W rezultacie, wynik badania wariograficznego-poligraficznego nie może być dowodem świadczącym o określonych okolicznościach, lecz takim, który wskazuje na sposób reagowania przesłuchiwanego na zadawane pytania. Co oczywiste, wynik takiego badania nie może jako jedyny świadczyć o sprawstwie albo niewinności i musi być oceniony w kontekście innych przeprowadzonych dowodów (*por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 sierpnia 2015 r., III KK 51/15, LEX nr*

1930944). Nietrudno dostrzec, że w niniejszej sprawie przedłożone badania wariograficzne miałyby stanowić jedyny dowód przemawiający - w ocenie wnioskodawcy - za uniewinnieniem skazanych, wbrew wymowie wszystkich dowodów zgromadzonych w toku całego procesu karnego.

Dowód z opinii biegłego przeprowadzającego badanie za pomocą wariografu jest więc zawsze dowodem o charakterze pomocniczym, pośrednim i nie może zastępować samodzielnych dowodów. Uznanie dowodu z badań poligraficznych za dowód pośredni oznacza przede wszystkim, że takie badanie nie może być wykorzystane do samodzielnej weryfikacji dowodu bezpośredniego, jakim są wyjaśnienia oskarżonego. Co więcej, wraz z upływem czasu od momentu popełnienia przestępstwa, a zwłaszcza po przeprowadzeniu różnych (rozciągniętych w czasie) czynności procesowych, np. przesłuchań, okazań, wizji lokalnej, zostają zredukowane możliwości faktyczne (związane z dobrem technik badawczych i pytań zasadniczych) eksperta z zakresu badań poligraficznych, jako że sprawca pamięta coraz mniej szczegółów związanych z danym zdarzeniem. W niniejszej sprawie zaś minęło kilkanaście lat od czasu popełnienia przypisanych przestępstw. Co więcej, nie ulega wątpliwości, że jest to badanie przeprowadzone wyłącznie przez biegłego (por. T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, 2014, s. 684; A. Bulsiewicz, D. Kala, *Z problematyki karnoprocesowej badań wariograficznych w postępowaniu karnym* [w:] *Skargowy model procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, red. A. Gerecka-Żołyńska [i in.], Warszawa 2008, s. 39–41; M. Gabriel-Węglowski, *Regulamin prokuratury. Komentarz do § 96–220 i § 245–260 regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury*, Warszawa 2009, s. 101–103).

Nie jest więc możliwe uznanie za dowód wyników takiego badania, jeśli zostały przeprowadzone w trybie złożenia do akt sprawy dokumentu prywatnego, dopuszczonego na podstawie art. 393 § 3 k.p.k. Ustawodawca nie zrównał statusu opinii prywatnej z opinią biegłego. Nadal bowiem, zgodnie z art. 193 k.p.k., w wypadku konieczności stwierdzenia okoliczności wymagających wiadomości specjalnych konieczne jest dopuszczenie dowodu z opinii biegłego. Nie ulega zaś wątpliwości w świetle art. 194 k.p.k. i art. 200 § 1 k.p.k., że opinia uzyskuje status

opinii biegłego, gdy pochodzi od biegłego powołanego do wydania opinii przez sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze i musi zostać sporządzona po tym akcie powołania. Wobec tych ograniczeń, choć opinia prywatna może stanowić dowód, to jednak na jej podstawie organ procesowy nie może czynić ustaleń faktycznych w zakresie wymagającym wiadomości specjalnych. Może jedynie wskazywać na konieczność dopuszczenia dowodu z opinii biegłego, a w wypadku uprzedniego dopuszczenia takiego dowodu - uzasadniać konieczność przesłuchania biegłego lub powołania innego w wypadkach wskazanych w art. 201 k.p.k. Z analizy akt wynika, że oskarżeni nie wnosili w czasie postępowania sądowego o dopuszczenie takiego dowodu.

Jeśli chodzi o wniosek dowodowy zgłoszony przez obrońcę, to podkreślenia wymaga również, że w trakcie postępowania wznowieniowego nie przeprowadza się postępowania dowodowego, a jedynie ocenia, czy przedstawione przez stronę dowody odpowiadają podstawie wznowieniowej *propter nova*. W ograniczonym tylko zakresie sąd wznowieniowy jest uprawniony do dokonania czynności sprawdzających (art. 97 k.p.k. w zw. z art. 546 k.p.k.), które prowadzone mogą być jedynie w celu zweryfikowania podstaw wznowienia. Sąd wznowieniowy nie ma kompetencji do dokonania ponownej oceny materiału dowodowego (z wyjątkiem wynikającym z art. 547 § 3 k.p.k.) i oceniania sposobu czynienia ustaleń faktycznych przez sąd pierwszej instancji, lecz może jedynie zbadać naturę owych nowych faktów i możliwości ich wpłynięcia na to, że doszło do tzw. pomyłki sądowej. Nie ma on też kompetencji do poszukiwania czy nawet przeprowadzania dowodów, których treść nie jest w ogóle znana, a które zdaniem wnioskodawcy miałyby wskazywać na odmienną wersję wydarzeń niż ustalona przez orzekające w sprawie sądy powszechne – zakres prowadzonych czynności wyznacza bowiem jedynie dana podstawa wznowieniowa (*por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 29 lipca 2010 r., III KO 54/10, LEX nr 598847; z dnia 16 grudnia 2021 r., I KO 28/20, LEX nr 3322608*).

W rezultacie, wniosek o wznowienie postępowania przedstawiony przez obrońcę skazanych T. E. oraz T. D. *de facto* zmierza do tego, by ponownie ocenić dowody przeprowadzone w sprawie – w szczególności stanowi zakamuflowaną próbę podważenia oceny wyjaśnień obu oskarżonych dokonanej przez Sąd I

instancji, a uznanej za słuszną przez Sąd odwoławczy. Tym samym obrońca domaga się od Sądu Najwyższego, by zdecydował o ponownym przeprowadzeniu postępowania dowodowego co do *meritum* sprawy, czyli ponownym ustaleniu kwestii odpowiedzialności karnej skazanych za zarzucane im przestępstwa – i to na podstawie informacji o dowodzie, który nie mógłby wywrzeć żadnego wpływu na ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd I instancji. Nie można uznać, że zgłoszone przez autora wniosku dowody mogłyby podważyć domniemanie prawidłowości zawartych w wyrokach Sądów obu instancji rozstrzygnięć, bowiem wnioskodawca nie wykazał, ani nawet nie uprawdopodobnił, by wyroki te były obarczone konkretnymi błędami w zakresie dokonanych ustaleń faktycznych lub wadami prawnymi.

W tych okolicznościach Sąd Najwyższy postanowił, jak na wstępie.

O kosztach związanych z postępowaniem wznowieniowym orzeczono na podstawie art. 639 k.p.k.

Barbara Skoczowska

Dariusz Świecki

Andrzej Stępka

ł.n

[a.ł]